

UOT 338(436)

AZƏRBAYCANIN GUAM ÖLKƏLƏRİ İLƏ İQTİSADI ƏLAQƏLƏRİNİN MÜASİR VƏZİYYƏTİ VƏ KOMPLEKS TƏHLİLİ

ƏHMƏDOVA GÜLNARƏ SABİR qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim

ŞİRVANİ KÖNÜL VAQİF qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, müəllim

e-mail: shafiga_mammadova@mail.ru

Açar sözlər: ÜDM, ticarət kvotası, ixrac, idxal, tədiyyə balansı.

Bu bölmədə GUAM təşkilatına daxil olan ölkələrin iqtisadiyyatının təhlili, idxal-ixrac Əmtəə strukturu, ixrac-idxal kvotasının dinamikası göstərilir. Həmçinin Azərbaycanın bu ölkələri ilə birgə sahibkarlığı və elmi-texniki əməkdaşlığı məsələləri şərh olunur.

Burada GUAM təşkilatına daxil olan ölkələrin iqtisadiyyatının təhlili, Azərbaycanın GUAM ölkələri ilə xarici ticarət əlaqələri, Azərbaycanın GUAM ölkələri ilə birgə sahibkarlığı və elmi-texniki əməkdaşlığı məsələləri şərh olunub.

Keçmiş SSRİ respublikalarının birgə inkişafı vahid xalq təsərrüfatı kompleksində onların arasında ictimai əmək bölgüsünün və sahə ixtisaslaşmasının əmələ gəlməsinə gətirmişdi. Uzunmüddətli birgə inkişaf nəticəsində sənaye ixtisaslaşmasının dəqiq istiqamətləri müəyyən edilmişdir. Mövcud milli-ərazi sistemaltılar iqtisadi baxımdan bir mərkəzdə formalaşan və vahid xalq təsərrüfatı kompleksində birləşən, lakin dünya bazarı ilə zəif əlaqədə olan sahələr və respublika arası əlaqələr yolu ilə bir-birini tamamlayırdı. Bunun nəticəsində, SSRİ dağılandan və bazar münasibətlərinə keçəndən sonra onlar dünya bazarın tələblərinə çevik uyğunlaşa bilməmişlər. Yaranan ağır iqtisadi vəziyyətdən GUAM ölkələri dünya təsərrüfatına çıxış və birgə inkişaf rəşional yolunu seçdilər. Avroasiya transkavkaz nəqliyyat dəhlizinin yaranması mövcud iqtisadi imkanların gerçəkləşdirilməsinə şərait yaradır. Həmin prosesdə Azərbaycan aparıcı rola malikdir. Odur ki, milli iqtisadiyyatların qarşılıqlı uyğunlaşması və onların vahid təkrar istehsal prosesinə qoşulması ticarət əlaqələrinin, ümumiyyətlə, GUAM ölkələri ilə xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafında və genişləndirilməsində əsas amil kimi çıxış edir (cədvəl 1.).

Cədvəl 1.

GUAM ölkələri ilə ixrac-idxal əmtəə strukturu

İdxal, %	2005	2012	İxrac, %	2005	2012
1	2	3	4	5	6
Gürcüstandan	100	100	Gürcüstana	100	100
ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	26.3	18.8	ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	3.2	8.8
Mineral məhsullar	45.2	64.5	Mineral məhsullar	88.6	85.7
Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	9.9	12.7	Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	6.5	4.4
Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	17.4	4.0	Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	0.8	1.1

1	2	3	4	5	6
Ukraynadan	100	100	Ukraynaya	100	100
ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	16.8	28.1	ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	33.7	6.4
Mineral məhsullar	3.9	3.7	Mineral məhsullar	48.6	82.9
Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	38.5	36.2	Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	12.5	8.9
Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	36.6	32.0	Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	5.1	1.3
Moldovadan	100	100	Moldovaya	100	100
ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	35.8	54.9	ərzaq malları və kənd təsərrüfatı məhsulları	44.9	44.6
Mineral məhsullar	0.2	0.9	Mineral məhsullar	54.0	16.4
Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	51.6	40.9	Kimya sənayesi məhsulları, az qiymətli metallar və onlardan hazırlanmış məmulatlar	0.3	12.3
Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	11.7	3.3	Maşınlar, mexanizmlər və nəqliyyat vasitələri	0.1	26.7

* cədvəl DSK "GUAM ölkələri" rəqəmləri əsasında tərtib edilib, 2013, s. 174-179

Strukturun dinamikasına görə, iqtisadiyyatın idxalını əvəz edən sahələrinin inkişaf səviyyəsi, ölkənin xarici daxilolmalardan asılılığı, onun özünü təmin etmək qabiliyyətinin dərəcəsi, iqtisadi müdafiəsi və təhlükəsizliyi haqda danışmaq mümkündür. Cədvəldən göründüyü kimi, Gürcüstanın idxalında makinaların, avadanlığın və nəqliyyat vasitələrin xüsusi çəkisi artıb (22.2%), Ukraynada o, 38.9% qədər artıb, Moldovada isə müəyyən azalma müşahidə edilir.

Göstərilən illərdə ixracda Gürcüstandan çıxan ərzaq məhsullarının və kənd təsərrüfatı mallarının xüsusi çəkisi 8.8%-ə qədər artıb, Ukraynada kimya sənayenin məhsullarının xüsusi çəkisi 8.9%-ə qədər azalıb, mineral məhsulların isə 82.9%-ə qədər, Moldovada mineral məhsulların xüsusi çəkisi 16.4%-ə qədər azalıb, makina, avadanlıq və nəqliyyat vasitələrinin çəkisi isə 26.7%-ə qədər artmışdır. İxrac-idxal strukturunda baş verən dəyişikliklər, başqa ölkələrlə ticarət münasibətlərin qarşılıqlı fayda əsasında inkişaf potensialının imkanları zəif istifadə edildiyi üçün, XTƏ-nin diversifikasiya və ilkin resursların emal dərinliyi və keyfiyyəti problemi ölkənin dövlət və iqtisadi siyasətinin mühüm strateji vəzifəsi kimi müəyyən olunmalıdır. İnkişafın bünövrəsi kimi yalnız, ölkənin təbii, istehsal və elmi-texniki resurslarının səmərəli istifadəsini təmin edə bilən milli bazar çıxış edə bilər. Azərbaycanda neft maşınqayırması, cihazqayırma, metallurgiya, kimya və neftkimyası, qida sənayesi, xidmətlərdən isə - neft yataqların kəşfi, dəniz və hava yük daşınmaları və s. kimi sahələrdə artıq dünya bazarlarında rəqabətə davamlı məhsulu buraxmaq üçün müəyyən imkanlar mövcuddur. [1]

Elmi-texniki, yüksək texnologiyalar məhsulun xüsusi çəkisinin artırılması ilə keçən tarazlaşdırılmış ixrac və sənayenin ixracyönümlü və idxalı əvəz edən sahələrinin sürətli inkişafı xarici iqtisadi siyasətin əsas amil və istiqaməti kimi çıxış edir. Azərbaycanın xarici iqtisadi strategiyasının dünya bazarı ilə formalaşan münasibətlərinin müasir mərhələsində əsas istiqaməti, nəinki ticarət əməliyyatlarının ixrac strukturunun, həmçinin idxal strukturunun da təkmilləşdirilməsi və Azərbaycanı qane edən rəqabət tələblərə uyğun olan məhsulla dünya bazarlarına çıxış olmalıdır. Yalnız daha çevik və dərin marketing siyasəti aparılmaqla, ixraca işləyən sahə və müəssisələrin dövlət tərəfindən dəstəklənməsi zəruridir. Məlum olduğu kimi, ticarət dövriyyəsinin ÜDM-in səviyyəsinə və dinamikasına təsir göstərdiyinə görə, ticarət dövriyyəsinin ÜDM-lə qarşılıqlı əlaqəsi mövcuddur.

2000-ci ilə qədər ixrac həcmi azalırdı, idxal həcmi isə artırdı, xarici ticarət balansı mənfi saldoya malikdi və 1999-ci ildə - 106.2 ABŞ \$ təşkil etmişdir. Bu isə respublikanın tədiyyə balansına mənfi təsir göstərmişdir. Xarici ticarət kvotası 2000-ci ilə qədər azalma meylini nümayiş edirdi, sonra isə həm ixrac, həm də idxal kvotası üzrə artım meyli müşahidə olundu. Belə ki, xarici ticarət kvotası 1995-ci ildə 54.0%, 1999-ci ildə 42.9%, 2000-ci ildə 56.6% təşkil etmişdirsə, artıq 2012-ci ildə 118.6% təşkil etmişdir; ixrac kvotası müvafiq olaraq 1995-ci ildə 26.4%, 1999-ci ildə 20.3%, 2000-ci ildə 34.0%, 2012-ci ildə isə artıq 103.2% olmuşdu; idxal kvotası isə müvafiq olaraq 1995-ci ildə 27.7%, 1999-ci ildə 22.6%, 2000-ci ildə 22.6%, 2012-ci ildə isə 15.6% olmuşdu.

Cədvəl 2.

İxrac-idxal kvotasının ÜDM-da dinamikası

	Azərbaycan			Gürcüstan			Moldova			Ukrayna		
	2000	2003	2012	2000	2003	2012	2000	2003	2012	2000	2003	2012
ÜDM, mlrd.\$	5.3	7.3	46.3	3.1	4.0	11.27	1.3	2.0	6.197	31.3	50.1	401.5
İxrac	1.8	2.6	47.8	0.3	0.5	1.4	0.5	0.8	1.5	14.6	23.1	63.1
İdxal	1.2	2.6	7.2	0.7	1.1	5.6	0.8	1.4	4.5	14.0	23.0	80.8
dövriyyə	3.0	5.2	54.9	1.0	1.6	7.0	1.3	2.2	6.0	28.6	46.1	94.0
ixrac kvotası, %	34.0	35.6	103.2	9.7	12.5	12.4	38.5	40.0	24.2	46.7	46.1	15.7
idxal kvotası, %	22.6	35.6	15.6	22.6	27.5	50.0	61.5	70.0	72.6	44.7	45.9	20.1
Dövriyyə kvotası, %	56.6	71.2	118.6	32.3	40.0	62.1	100.0	110.0	96.8	91.4	92.0	23.4

*cədvəl müəllif tərəfindən müvafiq illər üzrə AR DSK və MDB ölkələrin məlumatları əsasında tərtib edilib.

Gürcüstanda ixrac kvotası müvafiq olaraq 9.7%, 12.5%, 12.4%, idxal kvotası 22.6%, 27.5%, 50.0%, xarici ticarət kvotası 32.3%, 40.0 %, 62.1% təşkil etmişdir, Moldovada müvafiq olaraq 38.5%, 40.0%, 24.2%; idxal kvotası 61.5%, 70.0%, 72.6%; xarici ticarət kvotası 100.0%; 110.0%; 96.8%; Ukraynada ixrac kvotası 46.7%, 46.1%, 15.7% idxal kvotası 44.7%, 45.9%, 20.1%, xarici ticarət kvotası 91.4%, 92.0%, 23.4% təşkil etmişdir. Bu göstəricilər dövlətlərin xarici ticarətdən, yəni ixrac-idxal əməliyyatlarından böyük asılılığın olmasını sübut edir. İxrac hələ ki, milli məhsulun ixracının hesabına istehsal güclərinin inkişafına şərait yaratmır, idxal isə əksinə, daxili istehsalı tamamlamaq yerinə, onu əvəz edir. İxrac kvotası, ixrac və istehsalın artım templərinin müqayisəsi əsasında – ümumi təsərrüfat inkişafı ilə müqayisədə xarici ticarət mübadiləsinin üstün genişləndirilməsi - həmin prosesləri sübut edir.

Müasir ixracın genişləndirilməsi məsələsi təsərrüfat inkişafına dair məsələlərin həllində ən mərkəzi yerlərdən birini tutur. İxracın istehlak malların və avadanlığın idxalının zəruri tədiyyəsi ilə bağlı valyuta vəsaitlərinin əsas mənbəyi olmasının birbaşa əhəmiyyəti, ixracın industriallaşması və diversifikasiyasının iqtisadiyyatın strukturunun modernləşdirilməsinə stimullaşdırıcı təsiri, iqtisadi tərəqqinin sürətləndirilməsi, ixracın artımı və onun rəqabətə davamlılığının yüksəldirilməsi arasında qarşılıqlı əlaqə - bu hamısı ixracın əmtəə strukturunun yaxşılaşdırılmasına və onun həcmının genişləndirilməsinə dair məsələlərin birinci dərəcəli olduğunu müəyyən edir. Eyni zamanda, qeyd edək ki, ixracın ümumi şəkildə genişlənməsinə baxmayaraq, ixracın miqyası və səciyyəsi müasir iqtisadi artımın tələblərinə cavab vermir. Odur ki, ixraca birbaşa təsir edən mənfi amillər müəyyən edilməlidir.

Bu amillərə iki tərəfdən baxıla bilər: hansı dərəcədə əmtəələrə tələbin nisbi azalması ETT-i nəticəsində dünya iqtisadiyyatında baş verən struktur dəyişikliklərini əks edir; inkişaf etmiş ölkələrin bazarlarına ixrac üçün əlavə maneələr yaradan və ölkə ixracının rəqabət davamlılığını aşağı salan və onun strukturunun geridə qalmasına təsir edən səbəblərin arasında fərq qoymaq lalımdır. Ona görə, xarici bazarlarda məhsul satışının artımının dayandırılması ilə bağlı ayrı ölkələrin iqtisadi siyasətlərinə və dünya iqtisadiyyatının inkişafının ümumi meyillərinə xas olan spesifik və ümumi faktorlara dair

nisbətən müəyyən edilməsi olduqca vacibdir. Nəticədə bir sıra mallar üzrə rəqabət qabiliyyətinin zəif olmasını; ASK-nın və emal sahələrinə ziyan verməklə, yanacaq və xammalın ixracının artırılması nəticəsində iqtisadiyyat strukturunun "ağırlaşması"nı; iqtisadiyyatın dünya konyukturasından asılı olmasını, ixrac strukturunun dünya ticarətinin inkişaf meyilləri ilə uyğun gəlməməsini; yanacaq-xammal əmtəələrin satış həcmlərinin artırılması hesabına fəal ticarət balansını təmin edən, valyuta daxilolmaların əsas mənbəyinə çevrilən və xarici ticarətin inkişafının birinci amili olan ixracın intensiv artımını; idxal strukturunun carı istehlak ehtiyaclarının ödənilməsinə (idxalda ərzaq, kənd təsərrüfatı məhsulları və dərmanlar əsas yeri tuturlar) istiqamətləndirilməsini; ixracdan fərqli olaraq, idxal daha geniş əmtəə nomenklaturasına malik olmasını (onlardan əksəriyyəti – yerli istehsal tərəfindən buraxa bilən hazır məhsullardır); idxal hələ ki ETT sürətləndirilməsinin, ölkənin istehsal və texnoloji potensialının modernləşdirilməsinin (investisiya malları və xüsusən texnoloji avadanlıq idxalda böyük yer tuturlar) stimuluna çevrilməməsini qeyd etmək olar.

Bu halı GUAM-ın başqa ölkələrinə də aid etmək mümkündür. Belə ki, Ukraynada heyvan məşəli mallar, meyvə və tərəvəz, qida məhsulları, metallurgiya məhsulları üzrə müqayisəli üstünlük mövcuddur. Bunu Gürcüstana və Moldovaya da şamil etmək olar. Odur ki, hazır məhsulların ixracı daha məqsədəuyğundur. Azərbaycanın Gürcüstandan, Ukraynadan və Moldovadan idxal strukturunda 2005-ci ildə 18.6% və 2006-cı ildə % ərzaq və kənd təsərrüfatı malları, 10.7% və 12.2% mineral xammalı, 30.3% və 36.4% makinalar, avadanlıqlar və nəqliyyat vasitələri təşkil edirdi. Azərbaycanın Gürcüstandan, Ukraynadan və Moldovadan ixrac strukturunda müvafiq olaraq 8.5 % və 11.3% ərzaq və kənd təsərrüfatı malları, 82.7 % və 80.6% mineral xammalı, 1.5% və 1.1% makinalar, avadanlıqlar və nəqliyyat vasitələri təşkil edirdi.

İqtisadi artımın perspektivi ilə bağlı industrializasiyada, sənaye ixracının təsiri mühüm stimullaşdırıcı rola malikdir, çünki hazır məhsulların ixracı tək ixracyönümlü sahələrin fəallaşması ilə bağlı deyil, həmçinin industrial bazanın ümumi gücləndirilməsini nəzərdə tutur. Ona görə integrasiya əlaqələrin perspektiv formaların inkişafı zamanı, sənayenin baza, həm dünya bazarlarının, həm də daxili tələbatın ödənilməsi üçün nəzərdə tutulan, yüksək dərəcədə emal olunmuş məhsulların müştərək istehsalı sahələrinin qaldırılması məsələlərindən hərəkət etməliyik. Ümumi nəqliyyat infrastrukturunun olmasının, ərazi yaxınlığının, əməkdaşlıq ənənələrin, GUAM ölkələri bir-birini tamamlayan iqtisadiyyatlarının mövcudluğunun nəticəsində, məhz təsərrüfat əlaqələrinin qarşılıqlı formada fayda verməsi, bu ölkələrin sənayelərinin hasilat və emal sahələrində əməkdaşlığının təsirli stimulu kimi çıxış edə bilər.

İqtisadi əməkdaşlığın perspektiv formalarını üç qrupa bölmək mümkündür: beynəlxalq əmək bölgüsü ilə, birgə investisiya fəaliyyəti ilə, müəssisələrin idarə edilməsinin inkişafı, genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi ilə bağlı qruplar. Hər forma özünün iqtisadi, təşkilatı və s. xüsusiyyətlərinə malikdir. Onların çevik istifadəsi bir tərəfdən zəruri olan maliyyə resurslarının tez əldə olunmasına, ikinci tərəfdən isə ilkin iri sərmayə tələb etməyən yeni rəqabət davamlı məhsulun sürətli buraxılışını, üçüncü tərəfdən sənaye istehsalının perspektiv istiqamətlərinə dair inkişafın stimullaşdırılmasına dövlət vəsaitlərinin cəlb edilməsini, və yaxud da istehsal məsrəflərinin azalmasını və investisiya resurslarının birləşdirilməsini təmin edə bilər. Davamlı iqtisadi artıma şərait yarada bilən və sənaye məhsulunun rəqabətə davamlılığının yüksəltməyi bacaran bütün formalarının istifadəsindən əldə edilən faydalar, onlara bütövlükdə xas olan haldır. [2]

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, uzaq xaricin sərmayələrinin həcmində əsas hissəni sənayenin ixraca yönəldilmiş xammal sahələri təşkil edir. Maşınqayırma, kimya, metallurgiya sahələrinə xarici investorlar hələlik onları qane edən fəallığı göstərmirlər. Emal sənayesində yaradılmış əhəmiyyətli sənaye potensialına baxmayaraq, xarici kapitalın daxil olması, əsasən xarici məhsulun satışına yönəlmiş yığma istehsalatların təşkili ilə məhdudlaşır. Lakin müəyyən yardım olduqda o, müvafiq bazarlarda özünün mövqelərini möhkəmləndirə bilər. Bu prosesin ləngiməsi milli sənaye komplekslərinin ayrılmasına və mövcud üstünlüklərin itirilməsinə gətirə bilər. Ona görə, birgə tədbirlərin nəinki ixracın stimullaşdırılmasına dair, həmçinin transmilli şirkətlərin yaradılması ilə dünya bazarına rəqabətə

davamlı məhsulların ixracına dair stimullaşdırılmanın aparılması məqsədəuyğundur. Dövlət səviyyəsində aşağıdakı tədbirlərin keçirilməsi zəruridir: milli ixrac edənlərə səmərəli dövlət yardımının təşkil edilməsi, ixracın sığortalanması və kreditləşdirilməsi; idxalı əvəz edən məhsula və ixraca vergi qoymanın təmin edilməsi; dövlətin daxili tələbatların ödəməsi məqsədilə əldə olunmuş pul vəsaitlərinin gələcək istifadəsini nəzərə alaraq sənayenin hasilat və emal sahələrinin ixrac potensialının dəstəklənməsi. Bu, bütövlükdə, ixrac-idxal əməliyyatlarının təkmilləşdirilməsinə, xarici ticarət strukturunun yaxşılaşmasına, GUAM ölkələrinin və Azərbaycanın inkişaf və real iqtisadi artımına dair, həmçinin rəqabət davamlılığının tələblərinə cavab verən məhsulla dünya bazarlarına çıxış üçün kömək edəcək.

Cədvəl 3.

2011-ci ildə Azərbaycan ilə GUAM arasında malların idxal və ixracına dair əsas göstəricilər

Ölkə	İdxal min ABŞ \$	İxrac min ABŞ \$	Saldo ixrac-idxal, min ABŞ \$	Əvvəlki ilin uyğun dövrünə nisbətən %-lə	
				İdxal	İxrac
Gürcüstan	59883,8	395007,6	335123,8	116,2	80,5
Ukrayna	511654,9	184042,6	-327612,3	90,2	106,9
Moldova	2910,6	3745,5	834,9	47,6	117,2
Cəmi	574449,3	582795,7	8346,4	254	304,6

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəl 4.

2012-ci ildə Azərbaycan ilə GUAM arasında malların idxal və ixracına dair əsas göstəricilər

Ölkə	İdxal min ABŞ \$	İxrac min ABŞ \$	Saldo ixrac-idxal min ABŞ \$	Əvvəlki ilin uyğun dövrünə nisbətən %-lə	
				İdxal	İxrac
Gürcüstan	50412,7	410965,4	360552,7	84,2	104
Ukrayna	465449,4	888638	423188,6	91	482,8
Moldova	5924,2	177,8	-5746,4	203,5	4,7
Cəmi	521786,3	1299781,2	777994,9	378,7	591,5

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəl 5.

Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan Respublikası arasında 2012-ci ildə malların idxal-ixrac göstəriciləri

Mal və məhsullar üzrə göstəricilər	Ölçü vahidi	İdxal		İxrac	
		Miqdarı	Min ABŞ \$	Miqdarı	Min ABŞ \$
1	2	3	4	5	6
Bütün mal və məhsullar üzrə cəmi:			59883,8		395007,6

1	2	3	4	5	6
o cümlədən;					
Dondurulmuş sardinalar, sardinella, kilkələr və şprotlar	ton	225	85,8	0	0
Südün təbii komponentlərindən hazırlanan digər məhsullar	ton	0	0	2,1	2,7
Digər kartof, təzə və ya soyudulmuş	ton	613,2	66	0	0
Digər tərəvəzlər, təzə və ya soyudulmuş	ton	1390	353,4	0	0
Alma təzə	ton	1088,4	380,9	0	0
Sair təzə meyvələr	ton	540,6	206,1	433,7	39,2
Buğda unu	ton	0	0	13372,4	3410,2
Dənli bitkilərdən yarma və qaba üyüdülmüş un	ton	0	0	0,3	0,3
Qida üçün yararlı duz, yodlaşdırılmış	ton	65	6	195	19,9
Təbii qaz, qaz halında	Min kubm	0	0	671711,4	125321,9
Neft bitumu	ton	0	0	13511,6	4053,5
Elektrik enerjisi	Min kv.t.s	38676,3	1160,3	51580,6	1547,4
İnsanlar üçün vaksinlər	ton	0,02	123,6	0	0
Kimya sənayesi və onunla bağlı digər sahələrdə istifadə olunan digər məhsul və preparatlar	ton	0,1	4,3	5,8	14,3
Cəmi:		42598,62	2386,4	750812,9	134409,4
Digər mal və məhsullar			57497,4		260598,2

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəl 6.

Azərbaycan Respublikası ilə Gürcüstan Respublikası arasında 2012-ci ildə malların idxal-ixrac göstəriciləri

Mal və məhsullar üzrə göstəricilər	Ölçü vahidi	İdxal		İxrac	
		Miqdar	Min ABŞ \$	Miqdar	Min ABŞ \$
Bütün mal və məhsullar üzrə cəmi:			50412,7		410965,4
1	2	3	4	5	6
o cümlədən;					
Dondurulmuş sardinalar, sardinella, kilkələr və şprotlar	ton	140	105	0	0
Yoqurt	ton	3,3	1,4	0,7	0,4
Digər kartof, təzə və ya soyudulmuş	ton	7569,5	840,8	10,8	4,3
Digər tərəvəzlər, təzə və ya soyudulmuş	ton	1278,8	377	6	2,9
Alma təzə	ton	3287	1149,4	1,9	0,6
Mandarinlər	ton	9533,6	3809,6	0	0

1	2	3	4	5	6
Sair təzə meyvələr	ton	896	358,4	397,2	52,7
Dənli bitkilərdən yarma və qaba üyüdülmüş un	ton	0	0	4,7	3
Qida üçün yararlı duz, yodlaşdırılmış	ton	0	0	2227,8	271
Təbii qaz, qaz halında	min kubm	0	0	389039,7	73845,5
Neft bitumu	ton	0	0	13979,1	4193,7
Elektrik enerjisi	min kv.t.s	3363,2	100,9	3234,1	97
Pərakəndə satış üçün qablaşdırılmış halda olan dərman vasitələri	ton	232,3	2428,8	6,9	330,3
Kimya sənayesi və onunla bağlı digər sahələrdə istifadə olunan digər məhsul və preparatlar	ton	0	0	15	34
Cəmi		26303,7	9171,3	408923,9	78835,4
Digər mal və məhsullar			41241,4		332130

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəl 7.

Azərbaycan Respublikası ilə Ukrayna Respublikası arasında 2012-ci ildə malların idxal-ixrac göstəriciləri

Mal və məhsullar üzrə göstəricilər	Ölçü vahidi	İdxal		İxrac	
		Miqdar	Min ABŞ \$	Miqdar	Min ABŞ \$
Bütün mal və məhsullar üzrə cəmi:			511654,9		184042,6
o cümlədən;					
Süd və qaymaq, qatılaşdırılmamış	ton	1992	671,7	-	-
Qatılaşdırılmış digər süd və qaymaq	ton	3655,3	2096,9	-	-
Baş soğan, soğan-şalota, təzə və ya soyudulmuş	ton	9679,5	1270,5	-	-
Qurudulmuş digər tərəvəzlər, tərəvəz qarışıqları	ton	853,6	11,8	-	-
Bərk buğda	ton	4047,7	838,7	-	-
Digər buğda	ton	33183,1	4264,7	-	-
Digər qarğıdalı	ton	32378,6	4310,9	-	-
Sair təzə meyvələr	ton	-	-	12393,9	1320,6
Qida üçün yararlı duz, yodlaşdırılmış	ton	19259,1	2038,3	-	-
Xam neft	ton	-	-	240478,6	126602,1

Azərbaycanın GUAM ölkələri ilə iqtisadi əlaqələrin müasir vəziyyəti və kompleks təhlili

1	2	3	4	5	6
Arqon	kubm	80743,3	118,6	-	-
Reaktiv kerosin yanacağı	ton	-	-	20883,8	14981,2
Pərakəndə satış üçün qablaşdırılmış halda olan dərman vasitələri	ton	1498,8	6032,9	-	-
Kimya sənayesi və onunla bağlı digər sahələrdə istifadə olunan digər məhsul və preparatlar	ton	756	36,7	54	49,1
Cəmi:		188047	21691,7	273810,3	142953
Digər mal və məhsullar			489963,2		41089,6

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

Cədvəl 8.

Azərbaycan Respublikası ilə Ukrayna Respublikası arasında 2013-cü ildə malların idxal-ixrac göstəriciləri

Mal və məhsullar üzrə göstəricilər	Ölçü vahidi	İdxal		İxrac	
		Miqdar	Min ABŞ \$	Miqdar	Min ABŞ \$
1	2	3	4	5	6
Bütün mal və məhsullar üzrə cəmi:			465449,4		888638
o cümlədən;					
Süd və qaymaq, qatılaşdırılmamış	ton	1922,5	725,7	-	-
Qatılaşdırılmış digər süd və qaymaq	ton	3894,9	2687	-	-
Baş soğan, soğan-şalota, təzə və ya soyudulmuş	ton	-	-	20	2
Qabığı təmizlənmiş qoz	ton	1425,5	1468	-	-
Arpa	ton	1000	78,8	-	-
Qarabaşaq	ton	337,5	127,4	-	-
Digər qarğıdalı	ton	12358,5	3057,1	-	-
Sair təzə meyvələr	ton	-	-	12094,8	3831,2
Qida üçün yararlı duz, yodlaşdırılmış	ton	19926,7	2484,1	-	-
Xam neft	ton	-	-	1358510	798143,7
Arqon	kubm	60589,8	86,7	-	-
Reaktiv kerosin yanacağı	ton	-	-	6756,8	3744,2
Pərakəndə satış üçün qablaşdırılmış halda olan dərman vasitələri	ton	1497,2	5994,9	-	-

1	2	3	4	5	6
Kimya sənayesi və onunla bağlı digər sahələrdə istifadə olunan digər məhsul və preparatlar	ton	630	27,8	56,4	60
Cəmi:		103582,6	16737,5	1377437,6	805781,1
Digər mal və məhsullar			448711,9		82856,9

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan-Moldova sənədlərinin imzalanması mərasimi: [Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və Moldova prezidenti Petru Luçinski Azərbaycan Respublikası ilə Moldova Respublikası arasında əməkdaşlıq haqqında] //Azərbaycan. 1997, 28 may. İncəsənət muzeyinə getmişlər: [Heydər Əliyev və Moldova Respublikasının prezidenti Petru Luçinski] //Azərbaycan. 1997, 27 noyabr.
2. Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın Xarici Ticarət Əlaqələri. Bakı: 2010-2013.
3. ГУАМ: экономические основы кооперации /Д.Прейтер, И.Малярчук, А.Новикшва, Е.Нижник //Центральная Азия и Кавказ. 2000, № 6, с. 160-161.

РЕЗЮМЕ

СОВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ И КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ АЗЕРБАЙДЖАНА СО СТРАНАМИ ГУАМ

Ахмедова Г.С., Ширвани К.В.

Ключевые слова: валовый внутренний продукт (ВВП), торговая квота, экспорт, импорт, платежный баланс.

В данной статье показаны результаты анализа структуры экспорта – импорта товаров, динамика квоты экспорта-импорта стран, входящих в состав интеграционной организации ГУАМ. Также рассмотрены вопросы сотрудничества этих стран в области совместного предпринимательства и научно-технического развития.

SUMMARY

COMPLEX ANALYSIS AND THE PRESENT SITUATION OF AZERBAIJAN ECONOMIC RELATIONS WITH THE COUNTRIES OF GUAM

Ahmedova G.S., Shirvani K.V.

Key words: trade quota, export, import, balance of payment

The analysis of economy of GUAM countries, import-export commodity structure, the dynamics of export quota and the cooperation of Azerbaijan with these countries are investigated in the article.

Daxil olma tarixi: İlk variant 12.10.2015
Son variant 12.01.2016